

Պաքուի հանքերը, Բրիտանիայէն մինչեւ Թուրքիա, Աւրոստրալիա, Չին և Նիբրոնիա. գէթ մեր իմաստասիրութիւնն այսպէ՛ս կը թելադրէ⁽¹⁾ :

Երկաթի վաճառական էին նաեւ Արէլ Կիւլպէնկեան, Կիւմիւլեան, որ յարաբերութեան մէջ էին բոլոր գաւառներու հետ ալ, ուր երկաթի վաճառականք մեծ մասով հա՛յ էին ու վարկով կը տուրեւառէին, ինչպէս գրեթէ բովանդակ Թուրքիայի մէջ դարբինք ու երկաթագործք հա՛յ են՝ իրե՞նց թէ միւս ազգաց իմաստու-

(1) Մտածե՛լ՝ այս պատեհով՝ Թրանսվալի և ուրիշ նման պատերազմներու խորունկ շարժառիթներուն և պատճառներուն վրայ. մտածե՛լ վերջին երկու տարւոյ մէջ և անկէ առաջ մի՛շտ պատահած հանքային աղէտներուն վրայ, որ տեղի ունեցան մանաւանդ Եւրոպայի ու Ամերիկայի մէջ, մտածե՛լ մեծ, ծովեզերեայ, բազմայարկ ու քարուկիր քաղաքներու մէջ ախտերու, մոլուժեանց և մոլորութեանց, երկրաշարժական ահաւո՛ր և յաճախաւո՛ր հետեւանքներու վրայ, մտածե՛լ հանքային չարաչա՛ր աշխատութեանց և անոնց հետեւանք ընկերային անլոյծ և անվերջ խնդիրներու վրայ, մտածե՛լ ու մտածե՛լ՝ ո՛չ թէ վաճառականութեան շահադիտութեան կամ ինչ և է եղանակով հարստանալու, այլ բնական ու բանական մարդու իմաստասէ՛ր ու մարդասէ՛ր մարդու աչքով և միտքով: Երկու հազար հի՛նգ հարիւր տարի առաջ զոչա՛ծ է եզրպտական իմաստութիւնն երկիւղած «վա՛յ յանդգնելումն պատառել զքող բնութեան . . . » Եւ այդ հինաւուրց անկեզծ ու պարզ իմաստութիւնը կը պատուուի զեռ ի Չինս, ի Հնդկս, ի Դիպէդ, յԱփրիկէ և այլուր:

Եւ ինք անաչեայ իմաստութիւնը Միլտոնեան՝ հոգետես ներշնչութեամբ գեղեցիկ կը քերթէ այդ խորախորհո՛ւրդ իմաստը.—

«Մամո՛նն իւրեանց առաջնորդ, Մամոնն հոգի յոյժ վայրախաբ
Քան ըզբնաւս հոսեալս յերկնուս. զի եւ ի վեր անդ ի յերկինս
Աչք եւ խորհուրդք իւր դէտակն ունէին միտս ի խոնարհ կոյս,
Սրխացեալ ընդ ճոխութիւն երկնակառոյց պե՛րն յասակին՝
Ուր գաբապարք կոխեն զոսկի, քան եթէ ՚նդ այլ ինչ սուրբ եւ վե՛ն՝
Յորս զոյ վայելել յերանականքն սետութեան :
Նովաւ նախ եւ նորի՛ն յարատոյ գիւրթայ եւ մարդկան զարմ
Չեղիցիս պո՛րս հարին աւար, եւ ամպարիչս իւրեանց ձեռոց